

Голові спеціалізованої вченої
ради Д 26.456.02 в Інституті
вищої освіти Національної
академії педагогічних наук
України

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Нітенко Ольги Валеріївни «Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

1. Ступінь актуальності обраної теми

Виконане дослідження беззаперечно затребуване сьогоденням і є відповіддю на виклики часу, пов'язані з глобалізаційними та євроінтеграційними процесами. В умовах глобалізації та інформатизації світу, значних змін в економічному і політичному житті України, виникає проблема радикальної перебудови освітньої мережі, одним із найбільш актуальних завдань якої формування конкурентноспроможної, освіченої, компетентної особистості з інноваційним типом мислення, здатної до творчої діяльності, самореалізації та самовдосконалення. Неабияке місце у цьому процесі посідає іншомовна підготовка майбутніх фахівців, та, зокрема, фахівців права, які повинні постійно знайомитися з першоджерелами європейських правових актів, спеціалізованою юридичною літературою, здійснювати усну та письмову ділову комунікацію зі своїми іноземними колегами, брати участь в закордонних стажуваннях тощо.

За таких умов, посилюється увага до вивчення, систематизації та узагальнення європейського досвіду підготовки фахівців права. Ураховуючи також, що вітчизняна підготовка фахівців права певною мірою не узгоджується з європейськими стандартами її організації, тему дисертації слід вважати назрілою. Дослідження цієї теми, між іншим, слугує усуненню суперечностей між новими суспільними вимогами до компетентності фахівців права в контексті європейської інтеграції та традиційним підходом до організації професійно орієнтованої іншомовної підготовки юристів, а також між актуальними завданнями щодо інтеграції до Європейського простору вищої освіти та чинною системою підготовки кадрів вищої освітньої кваліфікації з

права, що не відповідає кращим світовим зразкам та провідним тенденціям. Отже, іншомовна підготовка майбутніх фахівців права потребує суттєвої науково обґрунтованої модернізації.

Зважаючи на вищевикладене, дисертаційне дослідження О. В. Нітенко «Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід» є актуальним і своєчасним.

Водночас, зазначимо, у дисертації здобувач недостатньо розкриває методичні засади організації іншомовної підготовки фахівців права, обмежившись лише аналізом інтегративного навчання і академічної мобільності. На нашу думку, доцільно було б більш детально зупинитися на інших методах іншомовної підготовки.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій О. В. Нітенко дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (496 найменувань, з них 196 — іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, дає підстави стверджувати, що вихідні дані дисертаційної роботи мають наступність, базуються на аналітичному матеріалі і дають змогу виокремити істотні суперечності, на розв'язання яких було спрямовано дослідження.

Систематизація та аналіз використаних джерел дав змогу дисертантці досить об'ємно висвітлити педагогічні аспекти досліджуваної проблеми; наукові підходи до змісту, форм, методів іншомовної підготовки фахівців права в умовах трициклової системи вищої освіти. Здійснений авторкою системний аналіз наукових джерел надав змогу обґрунтувати методологічні засади дослідження; уточнити базові поняття, їх взаємозв'язки та взаємозумовленість, розкрити сутність, структуру іншомовної підготовки фахівців права у вищих навчальних закладах; а також описати трициклову організацію вищої освіти за Болонським процесом як єдино можливий взірець організації іншомовної підготовки в вищій школі.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були *аналіз і узагальнення* емпіричних даних і теоретичних положень, порівняльний аналіз, аналогія, описової статистики, моделювання, систематичного спостереження, педагогічної діагностики, а також ретроспективний аналіз і синтез,

абстрагування і конкретизації; теоретичного узагальнення й прогнозування, систематизація, проектування, спостереження, анкетування тощо.

Не викликають сумніву висновки та рекомендації, викладені у дисертації, оскільки вони були опрацьовані з урахуванням вимог системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, акмеологічного, компетентнісного підходів до розв'язання проблеми іншомовної підготовки фахівців права.

Загалом рецензоване дослідження дає змогу відтворити цілісну картину підготовки майбутнього фахівця нового соціально-професійного типу, юриста, іншомовна підготовка якого є рівноцінною складовою загальної професійної підготовки, реалізується з урахуванням сучасних європейських тенденцій та, безумовно, створює основу для подальших досліджень у галузі професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів юридичного профілю.

Наукові положення, модель іншомовної підготовки фахівців права, підручник та посібники з німецької мови використовуються в освітньому процесі вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема, Національної академії внутрішніх справ (м. Київ), Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків), Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Одеського державного університету внутрішніх справ.

Дисертацію О. В. Нітенко написано на належному науковому рівні. З добувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Новизна і достовірність результатів проведеного дослідження забезпечена методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнюючих методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Дисертанткою виявлено основні особливості й тенденції іншомовної підготовки фахівців права на всіх циклах вищої освіти (бакалаврат-

абстрагування і конкретизації; теоретичного узагальнення й прогнозування, систематизація, проектування, спостереження, анкетування тощо.

Не викликають сумніву висновки та рекомендації, викладені у дисертації, оскільки вони були опрацьовані з урахуванням вимог системного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, акмеологічного, компетентнісного підходів до розв'язання проблеми іншомовної підготовки фахівців права.

Загалом рецензоване дослідження дає змогу відтворити цілісну картину підготовки майбутнього фахівця нового соціально-професійного типу, юриста, іншомовна підготовка якого є рівноцінною складовою загальної професійної підготовки, реалізується з урахуванням сучасних європейських тенденцій та, безумовно, створює основу для подальших досліджень у галузі професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів юридичного профілю.

Наукові положення, модель іншомовної підготовки фахівців права, підручник та посібники з німецької мови використовуються в освітньому процесі вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема, Національної академії внутрішніх справ (м. Київ), Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків), Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Одеського державного університету внутрішніх справ.

Дисертацію О. В. Нітенко написано на належному науковому рівні. З добувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

3. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Новизна і достовірність результатів проведеного дослідження забезпечена методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу різноманітних взаємодоповнюючих методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Дисертанткою виявлено основні особливості й тенденції іншомовної підготовки фахівців права на всіх циклах вищої освіти (бакалаврат-

4. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження оприлюднено в 36 наукових працях, зокрема в ґрунтовній одноосібній монографії «Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід», 22 статтях у 14 наукових фахових виданнях, інших публікаціях, що адекватно відображують оригінальні авторські здобутки.

Основні результати дослідження публікувалися впродовж 2010-2015 рр.

Структурна побудова, зміст, результати роботи, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту дисертації відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому розділі - «Іншомовна підготовка фахівців права як науково-педагогічна проблема» - автором здійснено аналіз стану досліджуваної проблеми у сучасній вищій школі; конкретизовано поняттєво-термінологічний апарат, описано трициклову організацію вищої освіти за Болонським процесом як взірць організації іншомовної підготовки у вищій школі.

Відповідно до логіки аналітико-пошукової роботи, удосконалено сутність базових понять дослідження: «іншомовна підготовка фахівців права», «іншомовна компетентність фахівця права», а також встановлено недостатній рівень вивченості проблеми іншомовної підготовки фахівців права та окреслено завдання, які необхідно вирішити в процесі дослідження.

У другому розділі - «Тенденції розвитку іншомовної підготовки фахівців права в Європейському просторі вищої освіти» - дослідниця обґрунтовує вибір напряму дослідження, розкриває його методика, обґрунтовує загальні тенденції розвитку іншомовної підготовки фахівців права в Європейському освітньому просторі.

На основі теоретичного аналізу досліджуваної наукової проблеми та враховуючи власний досвід педагогічної діяльності, дисертантка обґрунтовує зв'язок між інтернаціоналізацією вищої освіти та іншомовною підготовкою як факторами, що впливають на розвиток університетського потенціалу.

У третьому розділі - «Особливості іншомовної підготовки фахівців права в провідних університетах Європи» - визначено та проаналізовано особливості і тенденції іншомовної підготовки в країнах Західної Європи та в трьох країнах, які не є членами ЄС. Слід зазначити, що вибірка університетів для дослідження була обґрунтованою оскільки здійснювалася на показниках цих університетів у

відомих світових рейтингах - Шанхайському, «Тітез». Зроблено висновок про існування стійкого зв'язку між академічною мобільністю та іншомовною підготовкою здобувачів вищої юридичної освіти. На прикладі Федеративної Республіки Німеччина представлено взаємодію закладів освіти й ринку праці в країнах ЄС.

Дисертантка обґрунтовує, що провідною тенденцією іншомовної підготовки фахівців права в університетах країн Східної Європи - не членів ЄС, є тенденція до збереження традиційних підходів до викладання й навчання у юридичній вищій освіті.

У четвертому розділі - «Загальна класифікація іншомовної підготовки фахівців права в трицикловій системі вищої освіти» - дослідниця обґрунтовує ідею про існування трьох типових моделей організації іншомовної підготовки майбутніх фахівців права: західноєвропейської, центральноєвропейської та східноєвропейської, для кожної з яких описує організаційні типи, форми та елементи, а також спів ставляє їх, виявляє спільне й відмінне. Не залишилася поза увагою авторки й діюча вітчизняна модель іншомовної підготовки фахівців права, яку вона розглядає на прикладі провідних навчальних закладів, де здійснюється правнича підготовка. За результатами такого аналізу визначено чинники впливу на розвиток іншомовної підготовки юристів в українській системі вищої освіти.

У п'ятому розділі - «Концептуальні засади іншомовної підготовки фахівців права в трицикловій системі вищої освіти» - представлено результати сучасного стану іншомовної підготовки в системі вищої юридичної освіти України. Дисертантка визначає найбільш вагомі проблеми, що гальмують розвиток цієї підготовки, зокрема, неадекватне суспільним потребам збільшення кількості вищих навчальних закладів різних форм власності, де здійснюється підготовка фахівців-юристів; відсутність галузевих стандартів підготовки бакалаврів права та магістрів права; застарілі форми державної підсумкової атестації; недостатній рівень іншомовної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти; критично низький рівень академічної мобільності здобувачів вищої юридичної освіти. У розділі представлено інноваційну модель іншомовної підготовки фахівців права в Україні, яка побудована в контексті трициклової системи вищої освіти та компетентнісного підходу,

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях після окремих масивів інформації.

Однак, зазначаючи, що юридична освіта користується особливою популярністю в міжнародних та іноземних студентів, що спонукає їх отримувати освіту в розвинених європейських країнах, автором не аналізується

проблема повернення з добувачів вищої юридичної освіти до своїх країн. На нашу думку, дисертантці варто було б приділити висвітленню цього питання одну з публікацій. Практичний і теоретичний інтерес становить також проблема працевлаштування здобувачів юридичної освіти, їх географічна і економічна мобільність.

Для конкретизації висновків щодо досвіду окремих європейських університетів, які здійснюють юридичну підготовку, у тому числі, іншомовну, варто було б вказати конкретних викладачів, що займаються нею в цих університетах.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертація Нітенко Ольги Валеріївни «Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід» є самостійним оригінальним завершеним науковим дослідженням, що розв'язує важливу наукову проблему і має вагомим теоретичне та практичне значення, цілковито відповідає вимогам п. 12 чинного «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» ДАК України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Автор дисертаційного дослідження - Нітенко Ольга Валеріївна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
директор Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України

10.12.2015 р.

Л.Б. Лук'янова